Birgi Sandıkoğlu Konağı Restorasyon Uygulaması

İD Tülay Çobancaoğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İD Mehmet Selim Ökten

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Başvuru tarihi/Received: 22.09.2017, Kabul tarihi/Final Acceptance: 18.04.2018

Giriş

Birgi, Batı Anadolu'da İzmir'e 114 km uzaklıkta, İzmir ilinin Ödemiş ilçesine bağlı bir mahalledir. Bozdağ eteklerinde Küçük Menderes Havzası'nda kurulmuş, eski bir yerleşim yeri olan Birgi, geçmişte Aydınoğlu Beyliği'ne başkentlik yapmıştır. Yerleşim merkezinin içinden Bozdağ'dan kaynaklanan Birgi ve Sasalı adlarında iki dere geçmektedir. Birgi yerleşim tarihinin MÖ 3000'lere kadar dayandığı tahmin edilmektedir. Birgi ve çevresi sırasıyla Frig, Lidya, Pers, Bergama, Roma ve Bizans hâkimiyeti altına girmiştir. Bizans döneminde ovaya hâkim topoğrafik konumundan ötürü bir kale kent niteliğindedir (Özcan 2013, 48). Birgi'nin adı bu dönemde Pyrigon veya Pyrgi olarak bilinmekte olup, Birgi adının günümüze buradan ulaştığı düşünülmektedir (Emecen 1992, 190-191).

Birgi Aydınoğulları'ndan Umur Bey'in oğlu İsa Bey tarafından vefatından önce, Osmanlılara (1391) terk edilmiştir. Timur istilasından sonra şehir yeniden Aydınoğullarına ve bir aralık Cüneyt Bey'in eline geçmiş ise de çok geçmeden tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Birgi Osmanlı yönetiminde 15.yy.'dan 19.yy'a kadar yavaş ve sürekli olarak gelişmeye devam etmiştir. 16.yy.'da yörede nüfus yoğunluğu artmış ve buna bağlı olarak iskân faaliyetleri artış göstermiştir (Darkot 1997, 633).

Kurtuluş Savaşı sırasında (1920-22 yılları arasında) Yunan işgali ile yerleşimde büyük kayıplar yaşanmıştır. Cumhuriyet sonrası gelişiminde ovaya kurulan Ödemiş'in etki alanının artması sonucunda nüfusunun azalması, ekonomik faaliyetlerin yetersizliği gibi çeşitli etkenler geleneksel dokunun gün geçtikçe harap olmasına neden olmuştur. 1970'lerde çıkan kanunla nahiyeler iptal edilince yine Ödemiş'e bağlı kalmış beldede ilk belediye teşkilatının kuruluşu 1898 yılına dayanmaktadır. Birgi 2012 yılında yapılan Büyükşehir Yasası'ndaki değişiklik ile belde statüsündeki yerleşim yeri mahalle statüsüne düşürülerek Ödemiş Belediyesi'ne bağlanmıştır (T.C. Resmi Gazete 2012, 1). Yasanın yürürlüğe girmesinden önce Kurtgazi, Cami-i Kebir, Cumhuriyet ve Gazi isimli dört mahalleden oluşan Birgi'de Cumhuriyet ve Gazi mahallelerinin geçmişteki yangın ve sel felaketlerinde zarar görmüş olduğu ifade edilmektedir.

Birgi, yolları, dini yapıları ve geleneksel konutları ile tipik Türk Kenti niteliklerini taşımaktadır. Cami-i Kebir Mahallesi özgünlüğünü korumaktadır. Yerleşme büyük ölçüde ve geleneksel özellikleriyle homojen bir yapıdadır. Birgi Deresi'nin batısında kalan eğimli topografyada yapılar eğime paralel ve dağınık bir düzende yerleşmişler, derenin doğu kesimindeki alan ise Kurtuluş Savaşı sonrasında yeniden

Öz

Geleneksel dokuyu oluşturan yapıların yaşama katılması kültürel mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesini sağlamaktadır. Atıl durumda bulunan yapılara verilecek fonksiyonlarla yapıların yeniden kullanılmasını sağlamak toplumların kültürel süreklilikleri açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın kapsamını oluşturan Sandıkoğlu Konağı mimari mirasa örnek olan yapılardan biridir. Sandıkoğlu Konağı (İzmir-Birgi) Batı Anadolu evlerinin karakteristik özelliklerini sergilemektedir. Dış sofalı plan tipte, zemin ve ara katı yığma taş sistem üzeri ahşap karkas birinci kattan meydana gelen iki katlı mimari miras yaklaşık 18. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir. Konak yaklaşık olarak 25 yıldır kullanılmamaktadır. MSGSÜ Rektörlüğü tarafından 01.02.2010 tarihinde rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması ve ilgili koruma bölge kuruluna sunulması ile restorasyon süreci başlatılmıştır. MSGSÜ Rektörlüğü tarafından eğitime hizmet eden bir mekân olarak değerlendirilmesi istenen konağın restorasyon projesi bu fonksiyon doğrultusunda hazırlanmıştır. T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 05.11.1999 tarih 660 sayılı ilke kararı çerçevesinde müdahale biçimi onarım olan, esaslı onarım (restorasyon) kapsamında, mevcut durumunu koruyarak yıkmadan bir uygulama yapılması öngörülmüştür. 29.11.2016 tarihinde başlayan restorasyon çalışmaları güçlendirme, eksik kısımların özgün detaylarına göre tamamlanması ve mevcudun korunması biçiminde yapılmıştır.

Abstract

Inclusion of structures that represent the traditional architecture in everyday life facilitates integration of cultural architectural heritage into modern life. Reuse of idle structures by assigning them new functions is important in terms of cultural continuity of societies. The Sandıkoğlu Mansion that constitutes the scope of this study is an exemplary building for architectural heritage. Sandıkoğlu Mansion (İzmir-Birgi) exhibits the characteristics of Western Anatolian houses. The two-storey architectural heritage, constructed of wooden frame set on a masonry stone system in the outer hall style, dates back to the late 18th century. The restoration process was initiated by the Rectorship of MSGSU on 01.02.2010 with preparation of survey, restitution and restoration projects and submission of these projects to the relevant Conservation Council. The mansion was planned to be used for educational activities by MSGSU, therefore restoration project was prepared accordingly. A maintenance and repair application while preserving the current situation was carried out in the context of restoration principles abiding by the decision of Republic of Turkey Ministry of Culture, Supreme Council for the Protection of Cultural and Natural Assets No:660 dated 05.11.1999. The restoration work that started on 29.11.2016 was comprised of strengthening, completion of missing parts according to original details and preservation of current situation.

Anahtar Kelimeler: Sandıkoğlu Konağı, koruma, restorasyon

Keywords: Sandıkoğlu Mansion, conservation, restoration

düzenlenmiştir. Ekonomik koşulların değişimi, kentleşmenin etkileri, sosyal yapıdaki değişimlerle aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi, gereksinimlerin çeşitliliği diğer yerleşimlerde olduğu gibi Birgi'deki geleneksel yapıları da olumsuz etkilemiştir.

Korumaya yönelik kurul kararları kapsamında Birgi için yapılan çalışmalarda; öncelikle:

16.09.1973 tarih ve 7422 sayılı karar ile Çakırağa Konağı'nın onarımına, korunması gerekli resmi ve sivil mimarlık örneklerinin tespit ve tesciline karar verildiği, bu kararda "sit" bahsinden söz edilmediği daha sonra 12.1974 tarih ve 7658 sayılı karar ile sit anlayışlı bir planın yapılması kararı alındığı, 135 adet sivil mimarlık, 26 adet resmi ve dini yapının tescil edilmiş olduğu Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kararlarından anlaşılmaktadır.

1990 yılında onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı, Cami-i Kebir Mahallesi ve anıtsal yapıların tamamını içine almış daha sonra Birgi'nin tamamını kapsayan plan 1996 yılında yürürlüğe girmiştir. Birgi UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde 13.04.2012 tarihinden itibaren yer almaktadır (URL-1).

Makalenin konusu olan Sandıkoğlu Konağı, Cami-i Kebir Mahallesi, III. Beyzade Sokak, 12 pafta, 555 parselde yer alan İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun (KTVKK) 16/02/1995 tarih ve 5708 sayılı kararı ile belirlenen kentsel sit alanı içinde 94 envanter numaralı kayıtlı tescilli bir bina olup, Birgi'nin anıtsal yapılarının yer aldığı merkeze yakındır. Yaklaşık 18.yüzyıl sonlarına tarihlenebilen konak, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapıım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan sivil mimarlık örneğidir.

S.Hakkı Eldem (1984 b, 62), Birgi'deki geleneksel kent dokusunda 17. yüzyıldan kalan yapıların sayısının çok az olduğunu, ayakta duran ve oturulan yapıların çoğunun 18.yüzyıl sonlarından daha eskiye gide-mediklerini ve 18. ve 19. yüzyıl evlerinde dış duvarlar üzerinde kalem işlerinin çok yapıldığını ifade etmiştir. S.Hakkı Eldem

(1984 a, 62) Batı Anadolu evlerinin karakteristik özelliklerini tanımlarken; odalar, sofa ve eyvan gibi mekânlardan oluşan konutların plan şemalarının daha çok dış sofalı tipte olduğunu, yapıım tekniklerinin ise kâğıt duvarlar üzerine ahşap çatkı ve kiremit örtülü olduğunu belirtmiştir. Odaların sofanın bir kenarına sıralandığı bu düzenlemede, bazen bir uca bazen de iki uca oda ilave edilerek şekillendirilen planların "L" veya "U" biçiminde olduğunu ifade etmiştir (Eldem 1968, 71). Söz konusu konak bu tanımlarla benzer özellikler sergilemektedir. Birgi'nin yakın coğrafyasının mimarisi ile ilgili yapılan araştırmalarda da benzer özelliklerin gözlendiği vurgulanmıştır (Güler 2016, 50-55). Birgi'nin geleneksel konutlarının karakteristik özellikleri bu tanımla örtüşmektedir.

Sandıkoğlu Konağı, Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde "geleneksel mimari miras" başlığı altında tarif edilen "yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapıım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmeler" tanımına uyan bir yapıdır (ICOMOS 2013 a, 3). Kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biri olan mimari mirasın "çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliği açısından önem taşır." ifadesi ile de konağın yeniden kullanımının sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (ICOMOS 2013 b, 1).

Somut ve somut olmayan kültür varlıklarının oluşturduğu kültürel miras, tarihsel-belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Kaybında yerine konması olanaksız olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluk olduğu bilinmektedir (ICOMOS 2013 c, 1).

Sandıkoğlu Konağı'nın Tarihi

Mimari miras olan konak, 1980'lere kadar Sandıkoğlu sülalesinin varislerince kullanılmış olup, aynı sülaleden kimin tarafından yaptırıldığı konusunda kesin bilgiye kaynaklarda ulaşılamamıştır. Aileden Sadık Bey'in Osmanlı yönetiminde

“Sandık Emini” olarak görev yapmış olması, sülalenin ve de konağın bu adla anılmasını ve ayrıca soyadı kanunu ile de “Sandık” adının alındığı varislerince ifade edilmektedir. 1974’te konağın mülkiyeti Latif Sandık’a geçmiş, ölümünden sonra da 1994’te mirasçılar tarafından Kültür Bakanlığı’na bağışlanmıştır. Konağın, ilgili varislerden edinilen bilgilere dayalı olarak yaklaşık 190 yıllık olabileceği ayrıca başodadaki manzara resminin (*günümüzde küçük bir parçası mevcut*) Birgi-Çakırağa Konağı’ndaki resmi yapan ustaya ait olabileceği düşünülmektedir (Ekinci 2005, 23).

R. Eser Gültekin’in (2008 a, 24-25) ifadesi ile “Türklerde bereket sembolü olarak kullanılan meyve motiflerinden özellikle üzüm, nar, incir, kavun, karpuz, buğday başağı gibi taneli bitki ve meyvelerin genellikle doğurganlığın, bereketin ve hayat ağacının sembolü olarak eski çağlardan beri

kullanılagelen süslemeler arasında olduğu ve mekânlara yani mimariye de yansıtıldığı belirtilmektedir. Gültekin’in (2008 b, 24-25) açıklamalarında “Bereket sembolü olarak kullanılan nar motifi, ahşap yontu olarak ahşap merdiveni tırabzanında; Kula Beyoğlu Evi’nde (18.y.y.) açık sofanın merdiven başında görüldüğü ve benzer örneğin Birgi Sandıkoğlu konağı merdiven tırabzanında mevcut olduğu, ayrıca Birgi Kerimağa Evi’nin çıkmasını taşıyan dış payandaların alt uçlarında her bir yontuya dönüştürülmüş nar çiçeği ve narlar dikkat çekicidir.” denilmektedir. Bu anlatım, özgün merdiven tırabzanına ulaşılmamış olan Sandıkoğlu Konağı’nın adı geçen diğer yapılarla yakın tarihlerde yapılmış olmasına bir başka veri olarak kabul edilebilir.

Konağın yakın dönem tarihsel sürecinin takip edilebilmesini sağlayan ilk belge, özgün durumuna veri sağlayan nitelikte olup 1973 tarihlidir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU) Restorasyon Ana Bilim Dalı arşivinde bulunan Şubat 1973 tarihli öğrenci çizimi kroki niteliğinde bir çizim olmakla birlikte alt kat ve ön cephe hakkında fikir vermektedir (Şekil 1).

Bahsedilen çizimde alt kat planında üç adet mekân, sofayı taşıyan ahşap direkler, sofaya çıkan merdiven, taşlıktan sokağa açılan iki kanatlı kapı, mekânlardan birinde sokağa açılan çift kanatlı kapı ve taşlığa açılan tek kanatlı kapı görülebilmektedir. Bu mekânın taşlık tarafında duvarda çeşme elemanı çizilmiştir. Sıvalı olan giriş cephesinde, sokaktan taşlığa açılan, ayrıca ahıra geçiş sağlayan çift kanatlı iki adet kapı giriş katta yer almaktadır. Ara kat odasına ait mekânın iki adet ahşap parmaklıklı pencereleri görülmektedir. Üst kat odalarının pencerelerinde ahşap kapaklar görülmekte ve ayrıntısız çizilmiş tepeler pencereleri bulunmaktadır. Eyvan odaya ait pencerelerde ahşap parmaklık ve doğrama çizimi belirtilmiş, bir adet tepeler penceresi ile pervazlı küçük bir boşluk yer almaktadır. Sokağa çıkma yapan baş odayı taşıyan 3 adet payanda ile eyvan odayı taşıyan 2 adet payanda çizimde görülmektedir. Çizimle ilgili başka görsel malzeme bulunamamıştır.

Şekil 1
Konağın Alt Katı ve Ön Cephesi (Saran ve Berker 1973, 11).

Söz konusu yapı ile ilgili Şubat 1995 tarihli ikinci belge, bir yüksek lisans tezinde yer alan envanter çalışmasından elde edilmiştir. Bu çalışmada kroki niteliğinde ara ve üst kat rölöve planlarının çizimleri bulunmaktadır (Şekil 2).

Zemin kat olarak tanımlanan aslında ara katı da içine alan rölövede, taşlıktan tek kollu merdiven ile ulaşılan ara kat sekisinden girilen oda yer almaktadır. Odanın yüklük ve ocağı, sokağa açılan iki adet penceresi ve sofaya açılan üç adet penceresi bulunmaktadır. Sofada ise ocak çizimi bulunmaktadır. Duvarlar taş duvar tekniğinde çizilmiştir. Birinci kat planı çiziminde ara kattan tek kollu merdiven ile ulaşılan açık sofa bulunmaktadır.

Açık sofaya açılan üç adet mekân ve seki çizimde görülmektedir. Günümüzde de kısmen ayakta sayılabilecek durumda olan baş odanın pahlı bir giriş kapısı ile birlikte çözümlenmiş yüklük, ocak ve seki üstü sedirden oluşan sabit elemanları bulunmaktadır. Sokak cephesinde çıkma(cumba) ile algılanan bu mekânda geniş üç, dar iki adet tepe pencereli doğramalar ve sofaya bakan cephede de iki adet tepe pencereli doğrama mevcuttur (Şekil 3). Ocağın bulunduğu duvar taş duvar tekniğinde çizilmiştir. İki oda arasında yer alan mekân eyvan karakteri taşımakta, öbür oda kapılarından daha geniş bir kapı ile sonradan odaya dönüşmüş olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekân

ZEMİN KAT PLANI

1. KAT PLANI

sokak cephesine üçgen çıkmayı taşıyan iki destekle açılmaktadır. Üç geniş ve bir dar pencere dış duvarda görülmektedir. Ayrıca mekân içinde sedir oturma sekisi ile iki yan duvarda niş belirtilmiştir. Pahlı bir kapı ile girilen üçüncü mekânda seki üstü sedir oturma düzeni ile sağır duvarda ocak çizimi ve yüklük bulunmaktadır.

MSGSÜ Fotoğraf Atölyesi Arşivinden temin edilen 1999 tarihli fotoğraflarda (Şekil 3-5) hasarlara rağmen, konaktaki bütün mekânların mevcut olduğu ve yukarıda adı geçen çizim belgeleriyle örtüştüğü görülmektedir. Dış ve bahçe cephesi fotoğraflarından yapı hakkında görsel

Şekil: 2
Krokiler (Gül 1995, 87-89).

Şekil: 3
MSGSÜ Fotoğraf Atölyesi Arşivi (Dıraman 1999-2002).

kapaksız, ahşap parmaklıklı olduğu ve tepe pencerelerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Arka cephede ise kısmen oda ve çatının yıkık hali görülmektedir. Sofaya bakan kapaklı pencereleri ile oda kapısı, sofa çatısını taşıyan direkler ve aralarında sıvalı parapetlerin mevcudiyeti görülmektedir (Şekil 5).

Mülkiyeti Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nde bulunan Sandıkoğlu Konağı, Kültür Bakanlığı'nın 17.08.2000 tarih ve 560 sayılı olurları dahilinde eğitim ve araştırma hizmetlerinde kullanılmak üzere, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün 25.04.2001 tarihli uygun görüşü ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesine tahsis edilmiştir. Bu tarihten itibaren belirli periyotlarda öğrencilerin konak ve yakın çevresindeki yapılar ile ilgili yapmış oldukları tespitler olmuş ise de profesyonel bir çalışma hayatı geçirilememiştir. 2005 tarihinde çekilen fotoğraf belgelerinde, çatı ile birlikte kâğıt duvarın tadilatının yapılmış olduğu görülmekte ve birinci katta bulunan üçüncü odanın çökmüş olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 6 ve 7).

01.02.2010 tarihinde konağın rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanıp ilgili bölge kuruluna sunulması süreci üniversite tarafından başlatılmış ve söz konusu çalışmalar üniversitede oluşturulan proje ekibi tarafından hazırlanmış (Tablo 1) ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü İzmir II Numaralı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KTVKK) Müdürlüğü'ne sunulmuştur. Bu çalışmalar

Şekil: 4
Baş oda, MSGSÜ Fotoğraf Atölyesi Arşivi
(Dıraman 1999-2002).

Şekil: 5
Sofa, MSGSÜ Fotoğraf Atölyesi Arşivi
(Dıraman 1999-2002).

bilgi alınabilmektedir. Sokak cephesinin destek altına kadar sıvalı, saçakların geniş ve yukarıya doğru pahlı ve desteklerin de eğrisel olduğu görülmektedir. Pencerelerin

Şekil: 6
Doğu Cephesi ve Baş Oda, MSGSÜ Fotoğraf
Atölyesi Arşivi (Dıraman 2005).

kapsamında çekilen fotoğraflardan (Şekil 8) konak odaları ve sofasındaki tahribatın arttığı, üst kat odalarından sadece baş odanın hasarlı olarak ayakta kaldığı, diğer odaların çökmüş olduğu tespit edilmiştir.

MSGSÜ öğrencileri için çalıştayların yapılacağı ve sergilerin düzenleneceği bir atölye olarak değerlendirilmesi düşünülen Sandıkoğlu Konağı'nın restorasyon projesi, bu fonksiyon doğrultusunda hazırlanmıştır. Koruma ilkeleri kapsamında, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 05.11.1999 tarih 660 sayılı ilke kararı çerçevesinde müdahale biçimi onarım olan, esaslı onarım (*restorasyon*) kapsamında bir uygulama yapılması öngörülmüştür. Yapının mevcut kısımlarında özgün detaylara en az müdahale uygulanmasına dikkat edilmiştir. Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde yer aldığı üzere (ICOMOS 2013 d, 7) "Mimari mirasın korunması kapsamında gerçekleştirilecek her düzeydeki müdahale biçimleri yapının sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre belirlenir, koruma müdahalelerinde özgün niteliklerin korunması ve en az müdahale esastır."

Bu kritere uyularak yapılmış çalışmalar, mimari mirasın özgünlüğünün korunmasını sağlamaktadır.

Yukarıda adı geçen ICOMOS (2013 e, 6) bildirgesinde yer aldığı gibi "Mimari mirasın korunmasına yönelik tüm yaklaşım ve uygulamalar, bu mirasın sahip olduğu değerleri somutlaştıran özgünlüğünün korunmasını hedeflemelidir. Mimari

Şekil: 7

Arka Cephe, MSGSÜ Fotoğraf Atölyesi Arşivi (Diraman 2005).

Tablo: 1

Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri (İzmir II Numaralı KTVKK 2011)

	Rölöve	Restitüsyon Projesi	Restorasyon Projesi
Zemin Kat			
Ara Kat			
Birinci Kat			
Doğu Cephesi (Ön Cephe)			

Şekil: 8
Doğu Cephesi ve Baş Oda.

mirasın korunmasına yönelik ana tavrın belirlenmesinde kültür varlığının kendi değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına alması gerekir.” yaklaşımı dikkate alınmıştır. Koruma adına yapılan her düzeydeki müdahale, “Yapı bileşenlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, malzemeleri sağlamlaştırarak var olanı korumak şeklindeki onarım, kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının artırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemleri, kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik

bölmelerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemi” biçimiyle tanımlanmıştır (ICOMOS 2013 f. 8). Bu tanımlar onarım ilkesi olarak kabul edilmiş ve bu tanımlara uyum temel alınmıştır.

İzmir II Numaralı KTVKK (2011, 1) tarafından alınan 24.06.2011 tarih ve 7131 sayılı karar ile onaylanmış karar eki, rölöve, restitüsyon ve restorasyon proje ve raporlarından yapılan tespitler doğrultusunda; söz konusu parselde yer alan tescilli binanın, dikdörtgen planda yaklaşık 9,00m x 16,50m ölçülerinde oturma alanına sahip zemin kat, ara kat ve bir normal kattan oluşan kısmen yıkık ahşap karkas yapı olduğu görülmektedir. Bahçe içinde, bir cephesi sokağa paralel uzanan yapının zemin katında ve ara kat ile birinci katın kuzey ve güney yönünde dış duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş duvar, iç duvarlarında ise dolgusuz ahşap karkas yapı sistem kullanılmıştır. Parseli çevreleyen ve hasarlı olan taş duvarlar sıvasız, binanın taş duvarları sıvalı, ahşap duvarlar ise bağdadi yapım tekniği kullanılarak sıvanmıştır. Sıvaların çoğunlukla yok olduğu görülmektedir.

Konağın ana girişi, çift kanatlı bir kapı ile taşlığa geçilerek sağlanmaktadır. Taşlık mekânı, iki adet ahır ve yağ damı ismiyle yöresel olarak adlandırılan zeytinyağı kaplarını saklama amaçlı kullanılan bir depo alanına sahiptir. Aynı zamanda bu mekân, üst katlara ulaşımı sağlayan bir merdiveni bulundurmaktadır. Bir dağılım alanı vazifesi gören taşlık mekânından üç basamakla ulaşılan üst kattaki bahçe kısmına geçiş sağlanmaktadır.

Şekil: 9
Arka Cephe.

Ara kat, bir oda ve önündeki sofadan oluşmaktadır. Ahırın üzerinde yer alan, sofa ve kışık odayı barındıran ara kata, tek kollu ahşap bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Sofa, üç tarafı duvarlarla çevrili yarı açık bir mekândır. Taşlığa bakan kısım ahşap konstrüksiyonu kalmış bir parapetle sınırlandırılmıştır (Şekil 9).

Normal kata ara kattan tek kollu merdiven ile ulaşılmakta ve açık sofa mekânına çıkılmaktadır. Dış sofaya açılan kısmen ayakta olan baş oda ve mevcut olmayan iki odanın döşeme kirişleri, üç adet mekân ve seki bulunmaktadır. Bu mekânlardan en büyüğü pahlı bir giriş kapısı ile girilen başodadır. Başodada metruk yüklük mekânı, ocak ve seki üstü sedirden oluşan sabit elemanlar bulunmaktadır (Şekil 10).

Konak ile ilgili 1973, 1995, 1999, 2005, 2010 yıllarına ait bulunan çizim veya fotoğraf belgeleri konağın son 45 yıllık yakın tarihinin belgelenmesine olanak sağlamıştır.

Sandıkoğlu Konağı'nın Restorasyon Uygulaması

MSGSÜ Rektörlüğü'nce Sandıkoğlu Konağı'nın 2016 yılında restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. 10.11.2016 tarihinde ihalesi gerçekleştirilen Sandıkoğlu Konağı'nın, konum itibarıyla yayalaştırılmış III. Beyzade Sokağı üzerinde, Birgi'nin tarihi merkezine yürüme mesafesinde, genel anlamda korunmuş bir silüetin içinde mevcudiyetini korumaktadır (Şekil 11).

Yapı genelinde yapılan gözlemlerde belirlenen hasarlar, 2010 yılında yapılan rölevo çalışmaları sırasında raporlanan hasar tespitleri ile örtüşmüş ve bu hasarların biraz daha arttığı anlaşılmıştır. Konağın kuzey

Şekil: 10

Katları Bağlayan Merdiven ve Baş Oda.

ve güney cephelerindeki yığma sistem duvarlar iyi durumda olmakla birlikte o tarihten 2016 yılına kadar geçen altı yıllık sürede 2010 yılında tespit edilen hasarların biraz daha ilerlediği görülmüştür (Şekil 12).

Bahçe içindeki konağın komşu parseller ile sınırlarını belirleyen yığma taş duvarı çoğunlukla yıkılmıştır (Şekil 13).

Beyzade Sokağı'ndan çekilen cephe fotoğraflarından görüldüğü gibi konağın güney cephesindeki yığma taş duvar ile başodanın ahşap karkas sisteminin birleşme noktasında düşeyde ayrılmalarda meydana gelmiş ve sıva tahribatı oluşmuştur. Başoda cumbasını taşıyan üç adet eğrisel desteğin sağlam olduğu görülmüştür (Şekil 14).

Şekil: 11

Konağın Konumu (URL-2).

Şekil: 12

Konağın Kuzey ve Güney Yığma Sistem Taş Duvarları.

Şekil: 13

İç Bahçe, Yıkılmış Bahçe Duvarı.

Şekil: 14

Düşeyde Ayrılmalar ve Payanda.

Konağın dış kapıları olan ana giriş kapısı ve ahır mekânına giriş kapısında malzeme bozulmaları, parça eksilmesi, düşeyde ve yatayda sehim görülmüştür (Şekil 15).

Bu süre zarfında konağın doğu cephesi ağır tahribata uğramıştır. Normal katta, başoda dışındaki diğer odaların mevcut olmadığı, koruma çatısı için yapılmış ahşap dikmele-
rin yerinde olduğu, batı cephesindeki yağ

damının yığma sistem duvarının ise sağlam olduğu görülmüştür (Şekil 16).

Konağın içine girildiğinde, sofadan taşlık mekânını gösteren fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere, mevcut olmayan odaların dönem içinde tadilat görmüş döşeme kirişleri bulunmaktadır (Şekil 17).

Ara kat ve birinci katlardaki mevcut odaların döşeme kirişlerinde, tavan kirişlerinde ve kaplamalarında atmosferik koşullara bağlı hasarların yoğunluğu dikkat çekicidir (Şekil 18).

Benzer hasar oluşumları odaların mevcut olan kapılarında, pencerelerinde, yüklüklerinde ve genel iç yüzey sıvalarında da olup malzeme kayıplarının fazlalığı yapılacak müdahalenin de boyutunu ortaya çıkarmaktadır (Şekil 19).

Bu katın ve binanın en nitelikli odası olan başodada yer alan kalem işi panolarında kayıplar, genel iç yüzey sıvalarında çatlak ve ayrılmalar mevcuttur. Odanın döşemesi sokak cephesine doğru hissedilen oranda meyillidir. Yüklük kısmının yer aldığı

Şekil: 15
Konağın Ana Giriş (Solda) ve Ahır Kapıları (Sağda).

duvarın ise yok olduğu görülmektedir. Hasar ve malzeme kayıplarına rağmen özgün detaylarını koruyan başoda konağın yapıldığı dönem özelliklerini sergilemektedir (Şekil 20 ve 21).

Konağın genelindeki tahribat ara katın oda ve sofasında da tespit edilmekle birlikte

Şekil: 16
Konağın Doğu (Ön) ve Batı (Arka) Cepheleri.

Şekil: 17
Tadilat Görmüş Döşeme Kirişleri.

Şekil: 18

Ara Kat İç Görünüş ve Taşlık Mekanından Baş Odaya Bakış.

Şekil: 19

Sırasıyla Metruk Baş Oda ve Koruma Çatısı, Ara Kat ve Ara Kat Sofa Görünüşü.

Şekil: 20

Hasarlı Pencere, Tepe Pencere ve Tavan Kaplaması, Mevcut Olmayan Yüklük Kısmı.

Şekil: 21

Baş Odadaki Ocak ve Kalem İşlerindeki Hasarlar, Sıva Çatlakları.

malzeme bozulma ve kayıpları diğer mekânlara oranla daha azdır (Şekil 22).

Benzer biçimde, zemin katın mekânları da mevcut olmakla birlikte moloz yığınları,

zemin bozulmaları, malzeme kayıpları vardır. Taşlık mekânında kısmen yok olmuş kayrak döşeme taşları, ahşap dikmelerin birinin altında devşirme sütun başlığı, diğer dikmelerin altında da taş kaideleri ile yapısal olarak mukavemetini kaybetmeyen, onarım için müdahale edilebilecek taşıyıcı sistem elemanları yer almaktadır (Şekil 23). Bütün bu hasarlar için uygulama aşamasında malzeme onarımı, güçlendirme ve gereken noktalarda aynı malzeme ile tamamlamaya yönelik müdahale süreci yaşanmıştır.

Restorasyon Uygulaması

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü İzmir II Numaralı KTVKK tarafından alınan 24.06.2011 tarih ve 7131 sayılı Kurul kararı "...rölöve, restitüsyon projesinin uygun olduğuna, restorasyon projesinin ise açık sofanın kapatılmadan restitüsyon projesine uygun olarak düzenlendiği biçiminde düzeltilerek onaylanmasının uygun olduğuna, restorasyon başlangıç aşamasında, taşın-

Şekil: 22

Ara Kat İçinden Fotoğraflanan Bozulmuş Yükseklik Görünüşü ve Döşemede Oluşan Tahribat.

mazda bulunan kalem işlerine nasıl müdahale edileceğine ilişkin konusunda uzman kişiler tarafından hazırlanacak olan rapor, fotoğraf, ölçekli detay çizimlerinin kurula iletilmesinden ve onay alınmasından sonra restorasyon uygulamasına geçilmesine, uygulamanın proje müellifinin denetim ve sorumluluğunda gerçekleştirilmesine karar verilmiştir." doğrultusunda konağın restorasyon uygulamasına 29.11.2016 tarihinde başlanmıştır.

Öncelikle yapı ahşap bir konstrüksiyonla askıya alınarak desteklenmiştir. Binanın sıva raspası başlatılarak yapısal sorunların ortaya çıkarılmasına yönelik araştırma çalışmaları yapılmıştır. Özgün halini korumakla birlikte kısmi bozulmalarla günümüze ulaşmış baş odanın kalem işlerine nasıl müdahale edileceğini belirleyen rapor ve detaylar hazırlanmıştır. Binanın zemin katında yer alan ahır mekânının yeniden kullanımında düzenlenen ıslak hacimlerde yapılan değişiklikler ve taşlığa eklenen destek duvar üzeri tezgâh düzenlemesi için tadilat projesi hazırlanmıştır. Bu çalışmaların kurul

Şekil: 23

Dikmelerin Altındaki Taş Kaideler.

	Restorasyon Tadilat Projesi	Baş Oda Duvar Resimleri, Restorasyon ve Konservasyon Çizimleri	
Zemin Kat
Ara Kat
Birinci Kat
Batı Cephesi (Arka Cephe)

Tablo: 2
Restorasyon Tadilat Projesi (İzmir I Numaralı
KVKK 2017)

süreci de tamamlanarak konağın İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KVKK) Müdürlüğü (2017, 1) tarafından alınan 08.11.2017 tarih ve 6765 sayılı kurul kararında taşınmaza ilişkin tadilat projesinin ve kalem işlerine yönelik detay çizimlerinin ve müdahalelerin uygun olduğuna karar verilmiş, onaylanmış tadilat projesi ve kalem işleri raporu doğrultusunda restorasyonu uygulamasına devam edilmiştir (Tablo 2).

Koruma ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi hedeflenen uygulamada özgünlüğün olabildiğince korunmasına çalışılmıştır. Binanın mekânlarına ve yapısal

sistemine yapılan müdahaleler aşağıda kısaca özetlenmiş ve fotoğraflarla görsel bilgiler verilmiştir.

Mekânlarda Uygulama

Bahçenin ve binanın kâgir duvarlarda tazyikli su püskürtme yöntemi ile temizlik yapılmış, eksik kısımlar tamamlanmış derzlerde ve genelde horasan harç ve sıva hazırlanarak onarım yapılmıştır. Parsel çevresindeki bahçe duvarları tamamlanmıştır (Şekil 24).

Bahçede taşlıkta kullanılan doğal taş kaplama ile yürüyüş yolları düzenlenmiştir. Parselin kuzeyinde bulunan duvar kalıntısı onarılacak bahçede pergola altı oturma düzenlenmiştir (Şekil 25). Ana giriş kapısının temizliği yapılmış eksik kısımlar tamamlanmış çalışır duruma getirilmiştir. Giriş mekânının özgün zemin kotu temizlik ve kazı yapıp bulunarak, doğal taş mevcut durum iyileştirilerek tamamlanmıştır (Şekil 26). Islak hacim olarak düzenlenen mekânın sofa tarafında güney yönde ortaya çıkan taş duvara destek olan set duvarı, üstü tezgâh ve lavabo nişi olarak düzenlenmiştir (Şekil 27).

Şekil: 24
Duvar Temizliği ve Onarımı.

Zemin kat uygulamasında; sokağa da açılan bir kapısı olan ahır mekânı, iki tuvalet ve bir duş kabini ile lavabodan oluşan ıslak hacim olarak düzenlenmiştir. Kapının onarılarak temizliği ve bakımı yapılmış, kullanılmayacak biçimde mevcudiyeti sağlanmıştır. Tuvalet ve duş kabinlerinin duvarları hafif bölücü panel sistemi ile düzenlenmiştir. Mekânın yer döşemesi ile tuvalet ve lavabo hacimlerinin duvarları kısmen seramik kaplanmıştır (Şekil 28).

Ara kat oda ve sofasının altında yer alan depo ve yağ damı mekânları, sıkıştırılmış toprak zeminleri düzenlenerek kaplanmış, daha önce tadilat yapıldığı için sağlam olan taş duvar yüzeyleri temizlenerek sıvanmıştır (Şekil 29). Bu mekânlar depo olarak kullanılacak olup bütün mekânların eksik kapı ve pencere elemanları ve katları bağlayan

Şekil: 25
Düzenlenen Yürüme Yolları.

tek kollu merdiven ve korkulukları yeniden üretilmiştir.

Ara kat uygulamasında; konağın ara katında yer alan oda mevcut olduğu için yapılan onarım temizlik, malzeme sağlamlaştırması ve eksik kısımların tamamlanması özgün detaylara uyularak gerçekleştirilmiştir.

Şekil: 26
Ana Giriş Kapısı.

Şekil: 27
Taşlık Hacmi.

Şekil: 28
Ahır Mekânı.

Şekil: 29
Depo ve Yağ Damı.

Mekânın mevcut olan dolabının eksik kısımları tamamlanmış, bozuk olan kısımları da yeniden yapılmıştır. Gusülhane bölümü dolap/yüklük olarak düzenlenmiştir. Mekânın sekisindeki korkuluklar özgün detaylarına uygun olarak imal edilip yerlerine takılmıştır. Sokağa bakan pencere

boşluklarına pencere doğramaları yerleştirilmiş eksik şebekeli pencere parmaklıkları takılmıştır. Odanın ve önünde yer alan sofanın eksik olan döşeme kirişleri ve döşeme kaplaması, tavan kirişleri ve kaplaması eksik kısımları özgün detaylarına uygun halde yeniden düzenlenmiştir (Şekil 30). Bu sofa

Şekil: 30
Ara Kat Oda.

restitüsyon çizimlerinde var olan ocağın, niş olarak kullanımı önerilmiştir. Odanın kapısı onarılmış ve yerine takılmıştır.

Birinci kat uygulamasında; bu kata ulaşan tek kollu merdiven elemanının korkuluk, parapet, sahanlık öğeleri yenilenmiştir. Sofa sekisi ve korkulukları özgün detaylarına uygun olarak yeniden imal edilip yerlerine takılmıştır. Sofa döşeme, tavan kaplama malzeme yenilenmiş kısmen korunan merdiven üzerindeki tavan çıtaları temizlenerek yerine takılmıştır (Şekil 31).

Bu katta kısmen var olan, nitelikli süsleme ve elemanlara sahip olan baş odanın ahşap iskeletli duvarları onarılıp içten ısı yalıtımı uygulanmıştır. Duvarlar mümkün olduğu boyutta gönyeye alınmıştır. Onarım yüzeysel temizlik ve mevcudun sağlamlaştırılması yönünde gerçekleştirilmiştir. Mekânın pencere ve ahşap parmaklıkları onarılmış, sokağa bakan pencerelerin kapakları yeniden üretilerek takılmış, tepe pencereleri onarılmıştır. Sokağa bakan tepe pencerelerinin eksik olan dış penceresi imal edilip takılmıştır. Yüklük kısmı yeniden imal edilmiş, bağlı olarak başoda kapısı onarılarak yerine alıştırılmıştır. Kemer ve dikmelerin, ocak yaşmağının onarımı yapılmıştır. Ahşap tavanın sökülmesi, çatı duvar bağlantılarının tespiti, içe ve dışa yatmış duvar bölümlerinde mümkün olduğu ölçüde deformasyonun düzeltilmesi gerçekleştirilmiş, ahşap takviyeleri yapılmıştır. Mevcut olmayan odaların ahşap karkas duvarları özgün detaylarına uygun olarak yeniden inşa edilmiş bağdadi çıtaları çakılarak üzeri kireç kıtıklı sıva ile sıvanmıştır (Şekil 32).

Tavan ahşaplarının restorasyon ve konservasyonu yapılmış ve tekrar kullanılacak olabilenler ve yeni üretilmiş ahşaplar ile tavan yapılmıştır. Baş odanın kalem işleri; MSGSÜ Öğretim Görevlisi Sabahattin Küçük'den (2017, 1-15) alınan ve ilgili kurul tarafından onaylanan kalem işi konservasyon raporuna istinaden uygulama raporu hazırlayan uzman ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. Yüksek çözünürlükte fotoğraf çekilerek, kayıp, çatlak deformasyon kaydedilerek raporlanmış, tüm sıvaların yüzey kaplaması (facing) yapılmadan önce

yüzey temizliği yapılmış, yüzey kaplaması için tyvek kumaş, etafom, aerolam panel (su kontrastı) kullanılarak duvar resimleri sandviç paket yapılmıştır. Odanın döşemesinde sokağa meyilli eğiklik kısmen düzeltildikten ve taşıyıcı sistem onarımı tamamlandıktan sonra koruma altına alınmış duvar resimlerinin yüzey kaplamaları kaldırılmıştır.

Duvar resimlerine, uygun açıklıklar oluşturularak ya da dış taraftan, akrilik reçine ve enjeksiyon harç uygulanmış, resimlerinin yüzey temizliği yapılmış ve noktasal rötuşlar suluboya ile gerçekleştirilmiştir. Yüklük nişinde yer olan duvar resminin çalışmalar sürerken sonradan bulunan

Şekil: 31
Birinci Kat.

Şekil: 32
Ahşap Karkas Duvarların Kurulması.

Şekil: 33
Baş Odada Yapılan Müdahaleler.

çok küçük bir parçası temizlenerek yerine konmuştur (Şekil 33 ve 34).

Mevcut olmayan diğer oda, eyvan oda ve sofa mekânları, hazırlanan restorasyon projesi temel alınarak, mekânların ahşap konstrüksiyonuna, özgün detaylarına ve özgün malzeme kullanımına uygun yeni malzeme ile yeniden yapılmıştır.

Taşıyıcı Sistemde Onarım Uygulaması

Konağın taşıyıcı beden duvarlarında yapılan hasar tespitinde (rölöve, restitüsyon, restorasyon proje ve raporları, 2011), yıkılan bahçe duvarları haricinde, derz eksilmesi dışında

önemli bir problem gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte konağın kuzey cephesindeki taş duvarda, doğu cephesine doğru dönen köşe noktasına yakın bir bölgede ara kat ile zemin kat arasında 1999 yılında çekilen fotoğraflarında da görülmekte olan düşey bir çatlak yer almaktadır (Şekil 35).

Bahsedilen taş duvardaki çatlağın temelden kaynaklanan bir oturmada meydana gelip gelmediğini öğrenmek için köşe noktanın temellerinde bir araştırma kuyusu açılmış ve temelin bir kaya kütleline oturduğu tespit edilmiştir. Bu tespitten sonra temelde

Şekil: 34
Baş Oda Restorasyon Sonrası.

bir oturma olmadığı sonucuna varılmış, taş duvar yüzeyindeki çatlağın ileri tarihlerde tekrar oluşmasını engelleyebilmek için hidrolik kireç enjeksiyonu ile birlikte paslanmaz donatılar kullanılarak bu bölgeye dikiş yapılmasına karar verilmiştir.

Yapılan uygulamada yukarıdan aşağıya yaklaşık 30cm aralıklarla çatlağa dik istikamette dikişler atılmıştır. Derzler 10 cm açılarak içine 8mm çapında nervürlü paslanmaz donatılar yerleştirilmiş, daha sonra bu bölgeler yüksek mukavemetli hidrolik kireç enjeksiyonu ile doldurulmuştur. Paslanmaz donatılar duvarın köşe noktasında “L” şeklinde döndürülmüş, böylece daha iyi bir aderans oluşturulması sağlanmıştır (Şekil 36).

Sofayı taşıyan ahşap dikmeler ve üst başlıklardan taşıyıcı özelliklerini yitirmemiş olanların yüzeysel temizlik ve onarımları yapılmış, özelliklerini yitirenler ise özgün ağaç ile yeniden imal edilmişlerdir. Yapının ağaç malzemesi kullanım yerine göre meşe ve çam olarak belirlenmiştir (Şekil 37).

Şekil: 35
Duvardaki Çatlak Yeri

Şekil: 36
Dikiş Uygulaması.

Şekil: 37
Ahşap Dikmelere Yapılan Müdahaleler.

Mevcut olmayan odalar ve özelliğini kaybetmiş sofanın kirişleri yenilenmiştir. Sofayı sınırlayan parapet ahşap konstrüksiyon yeni imalat olup üzerine sıva yapılmıştır. Eksik ahşap seki ve merdiven korkulukları yeniden detaylarına uygun imal edilmiş, mevcut olanların ise temizliği yapılmıştır (Şekil 38).

Çatı konstrüksiyonu restitüsyon projesine uygun olarak hazırlanmış, restorasyon

projesi doğrultusunda tekrar üretilmiş ve saçak altı kaplanmıştır. Isı ve su yalıtımı malzemelerinin takviyesiyle birlikte yeni imalat oluklu kiremit konularak uygulama tamamlanmıştır (Şekil 39 ve 40).

Sonuç

Sandıköğlu Konağı restorasyon uygulaması 02.03.2018 tarihinde bitirilerek MSGSÜ Rektörlüğü kullanımına hazır hale getirilmiştir. Konağın yapılış tarihi kesin olarak

Şekil: 38
Döşeme Kirişleri ve Parapetlere Yapılan Müdahaleler.

Şekil: 39
Çatı Yenilemesi.

Şekil: 40
Sandıkoğlu Konağı Restorasyon Sonrası Genel Fotoğraflar.

belirlenememekle birlikte 18. yüzyıl sonlarında işlevine konut olarak başlayan konak günümüzde MSGSÜ Rektörlüğü tarafından eğitime hizmet eden bir işlevle yeniden kullanım olanağına kavuşmuştur. Başlangıcından günümüze mekân ve malzeme kayıpları ile gelmiş olan yapının, mevcudun korunması, yapısal onarım, eksik mekân ve

malzemelerin özgün malzeme ve detaylara uygun yenilenmesi biçiminde restorasyon uygulaması yapılmıştır. Sandıkoğlu Konağı, büyük ölçüde özgün mekân ve yapı detaylarını bünyesinde barındırdığı için gelecek kuşaklara aktarılabilen bir kültür varlığı olma özelliğini korumaya devam edecektir●

Kaynakça

- Darkot, B. (1997), *Birgi İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2, 632-634.
- Dıraman, S. (1999-2002), *Sandıköğlu Konağı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Birgi Yaz Okulu, Fotoğraf albümü.
- Dıraman, S. (2005), *Sandıköğlu Konağı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Birgi Yaz Okulu, Fotoğraf albümü.
- Ekinci, Z. (2005), *Anadolu Türk Evi Gelenğinde Birgi Örneği Ve Sandıköğlu Konağı Bir Konağın Kurgusu*, İstanbul: YEM Yayınları, Yayın No. 108.
- Eldem, S. H. (1984), *Türk Evi*, İstanbul: Taç Vakfı Yayını.
- Eldem, S. H. (1968), *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.
- Emecen, F. (1992), *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, c. 6, s. 189-191.
- Gül, M. (1995), *Birgi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Koruma İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, K. (2016), Batı Anadolu'da Terk Edilmiş Bir Köy: Ödemiş-Lübbey, *Mimarlık Dergisi*, 52(391), 50-55.
- Gültekin, R. E. (2008), Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri Ve Mimaride Değerlendirilmesi. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), 10-24.
- ICOMOS 2013. Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi, International Council on Monuments and Sites.
- İzmir I Numaralı KVKK 2017. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan 08.11.2017 tarih ve 6765 sayılı kurul kararı Eki, Tadilat Projesi ve Kalem İşleri Raporu.
- İzmir II Numaralı KTVKK 2011. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan 24.06.2011 tarih ve 7131 sayılı kurul kararı Eki, Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Proje ve Raporları.
- Küçük, S. (2017), İzmir ili, Ödemiş ilçesi, Birgi beldesi, Cami-i Kebir Mahallesi, III. Beyzade Sokak, 12 Pafta, 555 Parselde Bulunan Sandıköğlu Konağı Duvar Resimlerinin Mevcut Durumu ve Restorasyonu-Konservasyonu, Rapor.
- Saran, A. ve Berker, M. (1973), Sandıklı Konağı. Çizim, Öğrenci Çalışmaları. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Restorasyon Ana Bilim Dalı Arşivi. İstanbul.
- T.C. Resmî Gazete 2012. On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Tarih 12.11.2012/ Sayı: 28489.
- URL-1. Erişim Yeri: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/> [Erişim tarihi: 25.02.2018].
- URL-2. Erişim Yeri: <https://www.google.com.tr/maps/place/Birgi/> [Erişim tarihi: 25.02.2018].